

ምሕደራ ባጤራ ናቕፋን ማሕበረ-ቁጠባዊ ስምብራቱን

ገብረ ገብረማሪያም (ዶ.ር.)

መቸሰ፡ ባጤራ እንታይ ኢዩ ኢለ እንተዝሓተኩም፡ “ምስራኣናዮ ንፈልጦ”፡ ኣርእየና፡ ከንነግረካ ከምትብሉን ኣይጠራጠርን ኢዩ፡፡ ባጤራ ዳኣ፡ እዚ “ናቕፋ፣ ዶላር፣ ዩሮ፣ ዮን፣ ቅርሺ፣ ሪያል፣ ዲናር፣ ፕላ፣ ራንዲ፣ ፓውንድ ኢስተርሊንግ፣ ክሮና፣ ወ.ዘ.ተ.” ዝባሃል ‘ወረቕት ወይ’ውን ሓጻውን’ ዶ ኸ ኣይኮነንውን ትብሉ ትኹኑ፡፡ እወ፡ ኣይተጋገኹምን፡ እዚኣም ኩሎም ኣስማት ናይ ዝተፈላለያ ሃገራት ባጤራታት ኢዮም፡፡ ባጤራ ግን እቲ ‘ወረቕት ወይ’ውን ሓጻውን ዘይኮነስ፡ እቲ ብድሕሪኦም ዘሎ ሳይንሳዊ ሓሳብ/ጥበብ ኢዩ፡፡ ወዲ-ሰብ ንኣሻሓት ዓመታት ከጥቀመሉ ዝጸንሐን ዘሎን ጥበብ ኮይኑ፡ ኣብ ታሪኽ ወዲ-ሰብ እቲ ዝበልጸ ሳይንሳዊ ምህዞ (the greatest invention ever) ኢዩ እንዳተባህለ ኢዩ ዝግለጽ፡፡ ኣብዚ ነዊሕ ታሪኻዊ ጉዕዞ፡ ዓይነት ናይቶም ከም ባጤራ ዘገልግሉ ነገራት ካብ ጊዜ ናብ ጊዜ እንዳተለወጡ መጺኦም፡ ሕጂ ናብ ‘ነገራዊ-ዘይኮነ ባጤራ ወይ’ውን ኤለክትሮኒካዊ ባጤራ’ ምጥቃም ተበጺሑ ኣሎ፡፡ እቲ ብድሕሪ ባጤራ ዘሎ መሰረታዊ ሳይንሳዊ ሓሳብ/ጥበብ ግን ኣይተለወጠን፡፡

ባጤራ፡ ነንሕዶም ዝመላልኡ፡ ግን ካላ ዝተፈላለዩ፡ ሰለስተ መሰረታዊ ዕድታት ይዳዩ - (1) ከም መተዓዳደጊ (መገዛዝኢ) (medium of exchange)፣ (2) ከም መኻዕብቲ/መዋህለሊ ሃብቲ (store of value)፣ (3) ከም መገለጺ ዋጋታት/ሒሳብ (unit of account)፡፡ እዞም ዕድታት እዚም፡ ንምዕባላ ሃገርን ንምጻልታዊ ሂወት ሓዲ ሕብረተ-ሰብን ደረክቲ ጥራሕ ዘይኮነስ፡ ብግቡእ ከዓምም ዝኸእል ጥዕንኡ ዝሓለወ ባጤራ ኣብታ ሃገር ክህሉ ኣለዎ፡፡ ምቕጽጻርን ምምሕዳርን ባጤራ ሓላፍነት ናይ ‘ማእከላይ ባንኪ’ እታ ሃገር ኢዩ፡፡ ይኹንምበር፡ ኣብ ብዙሓት ሃገራት፡ ማእከላይ ባንኪታት ኣብ ትሕቲ ቁጽጽር መንግስታት እተን ሃገራት ስለዝኾና፡ እቲ ምቕጽጻርን ምምሕዳርን ባጤራ’ውን መንግስቲ ኢዩ ዝገብሮ፡፡ ኣብ ኤርትራ፡ ከም ማእከላይ ባንኪ ኮይና ተገልግል፡ ‘ሃገራዊ ባንኪ ኤርትራ’ እዩ፡፡ ንሳ ካላ፡ ኣብ ትሕቲ ቁጽጽር መንግስቲ/ስርዓት ኤርትራ ስለዝኾነት፡ ብትእዛዝ መንግስቲ ኢዩ ናቕፋ ትሓትም፡፡ ኣብ ዝማዕባላ ሃገራት (ከም ባዓል ኣመሪካ፣ ናይ ምዕራብ ኣውሮጳ ሃገራት፣ ወ.ዘ.ተ.)፡ እቲ ማእከላይ ባንኪ፡ ‘ነጻ ወይ ሓውሲ ነጻ’ ትካል ኮይኑ፡ ካብ ናይ መንግስቲ ጸቕጢ ዝተላቐቐ ስለዝኾነውን፡ ብናይ መንግስቲ ትእዛዝ ባጤራ ኣይሓትምን ኢዩ፡፡

ዓቕንን ዑደትን ሓዲ ባጤራ ምስቲ ዓቕምን ኣፍራይነትን ቁጠባ እታ ሃገር ከሳኒ ኣለዎ፡፡ እንተዘይኮነ፡ ብብዝሒ ባጤራ ሓቲምካ ኣብ ዑደት ምውዓል፡ ኣብታ ሃገር ‘ዝቕባብ’ (Inflation) ኢዩ ዘሰዕብ፡፡ ‘ዝቕባብ’ ካላ ካብቶም ንዓቕምን ጥዕናን ባጤራ ናይ ሓዲ ሃገር ዝሃሰዩ ኩነታት ሓዲን እቲ ቀንድን ኢዩ፡፡ መንግስታት፡ ካብ ብቀረጽ ግብር/ፈሰስ ካብ ህዝቢ ብዝእክብዎ ገንዘብ ዓመታዊ ባጀቶም እንድሕርዳኣ ዘይሸፍኑ ኮይኖም፡ ነቲ ሃጻፍ፡ ባጤራ ብምሕታም ኢዮም ዝሸፍንዎ (monetizing the debt)፡፡ ከም ኣብ ኤርትራ ዘሎ ኩነታት፡ ኣፍራይነት ትሓት እንተኾይኑ፡ እቲ ናይታ ሃገር ቁጠባ ብዙሕ ስለዘዩ፡ መንግስቲ ካብ ቀረጽ ግብር/ፈሰስ እኹል ገንዘብ ክእክብ ኣይክእልን ኢዩ፡፡ ካብ ናይ ዓለም ናይ ገንዘብ ዕዳጋውን ገንዘብ ክልቃሕ ስለዘይክእል፡ እቲ እንኮ ምርጫ፡ ባጤራ ሓቲምካ መንገስታዊ ወጻኢታትካ ምሸፋን ኢዩ ዝኾነውን፡፡ እዚ ካላ፡ ብሰንኪ እቲ ዝሰዕብ ዝቕባብ፡ ናይ ምዕዳግ ዓቕሚ እቲ ባጤራ ምንቁልቁል የኸትል፡፡ ኣብ ብንቡር ዝዳዩ ቁጠባታት፡ ደሞዝ ብመንጽር ኣፍራይነት ኢዩ ዝተመን፡፡ ኣፍራይነት እንተዓብዩ፡ ደሞዝ ይዓቢ፤ ኣይፍራይነት እንተሳዲሉ ካላ ደሞዝ ይጎድል፡፡ እቲ ንሓዲ ደሞዝተኛ ዘገድሶ፡ ብደሞዝይ ከንደይ ከገዝእ ይኸእል ዝብል ስለዝኾነ፡ ኣብ ጊዜ ዝቕባብ፡ ደሞዝ ብመጠን እቲ ዝቕባብ እንተዘይዓብዩ፡ ሓቃዊ ደሞዝ (ናይ ምግዛእ ዓቕሙ) ካብ ጊዜ ናብ ጊዜ እንደንቆልቆለ ኢዩ ዝኸይድ፡፡ ብናቕፋ ንዝኸፈል ደሞዝ ኣብ ኤርትራ ኣመለኪቱ፡ ፕረዚደንት ኢሳያስ፡ “ደሞዝ ኣይተቐየረን፡፡ ንዓሰርተ ወይ ዕስራ ዓመት ወይ እውን ልዕሊኡ ይኸውን ደሞዝ ኣብ ቦታኡ እዩ ዘሎ፡፡” ኢሉ’ውን ነይሩ፡፡ ዝለዘ፡ ኣብ ኤርትራ ነዘን ዝሓለፉ ክልተ ዓሰርተታት ዓመታት፡ ናብራ “ካብ ለዘበንሲ፡ ዓሚ ይሓይሽ” እንዳተባህለ ኢዩ ክሕለፍ ተጻኒሑን ዘሎን ማለት ኢዩ፡፡ ስለምንታይ?

ከም ኣባሃህላ ፕረዚደንት ኢሳያስ ኣፈወርቂ እንተኮይኑ፡ ምንጪ ናይቲ ጸገም “ናይ ዋጋታት ምውቕቓዓትን (speculations) ናይ ደገ ሽርሒን” ኢዩ፡፡ ፕረዚደንት ኢሳያስ፡ “ኣብ ዝሓለፈ 25 ዓመታት ብዘይምቕጽጻር ክጋልብ ዝጸንሐ ዝተፈላለየ ኣካይዳታት፡ ብቐንዱ ናይ ደገ ሽርሒ እዩ፡፡ እዚ ኹሉ ምዘባዕ (Distortion) ዘተኣታቱ ዘሎ ኹሉ፡ ካብ ደገ ዝለኣኸ ሓዋላ እዩ፡፡” ይብል’ዎ፤ ቅጽል ኣብሉ ካላ፡ “እዚ ኣብ ውሽጢ ዝሓለፈ ዓሰርተ ገለ ዓመታት ክግበር ዝጸንሐ፡ ውዱብ ገበን እዩ፡፡ እታ ሃገር ከይትቐሰን ምእንቲ፡ ሓዋላ ምእንቲ ከይትጥቀመሉ፡ ‘ከዕገት – ክሕነቕ’ ኣለዎ ተባሂሉ ስለ ዝተሰርሓሉ፡ ነቲ ናብ ውሽጢ ቍጠባ

¹ እዚ ጽሑፍ እዚ፡ ኣብ ርእሲ እቲ ፕረዚደንት ኢሳያስ ኣፈወርቂ ብዘዕባ ኩነታት “ባጤራ ናቕፋ” ኣመልኪቱ ብዕለት 10 ጥቅምቲ 2017 ዝሃቦ ቃለ-መጻኢት፡ ስነ-ቁጠባዊ ትንታኒን ሚዛንን ንምግባርን ንምቕማጥን ዝተጻሕፈ ኢዩ፡፡ ማሕበረ-ፖለቲካዊ ትንታኒ፡ ኣብ ካልእ ጊዜ ክሰዕብ ኢዩ፡፡

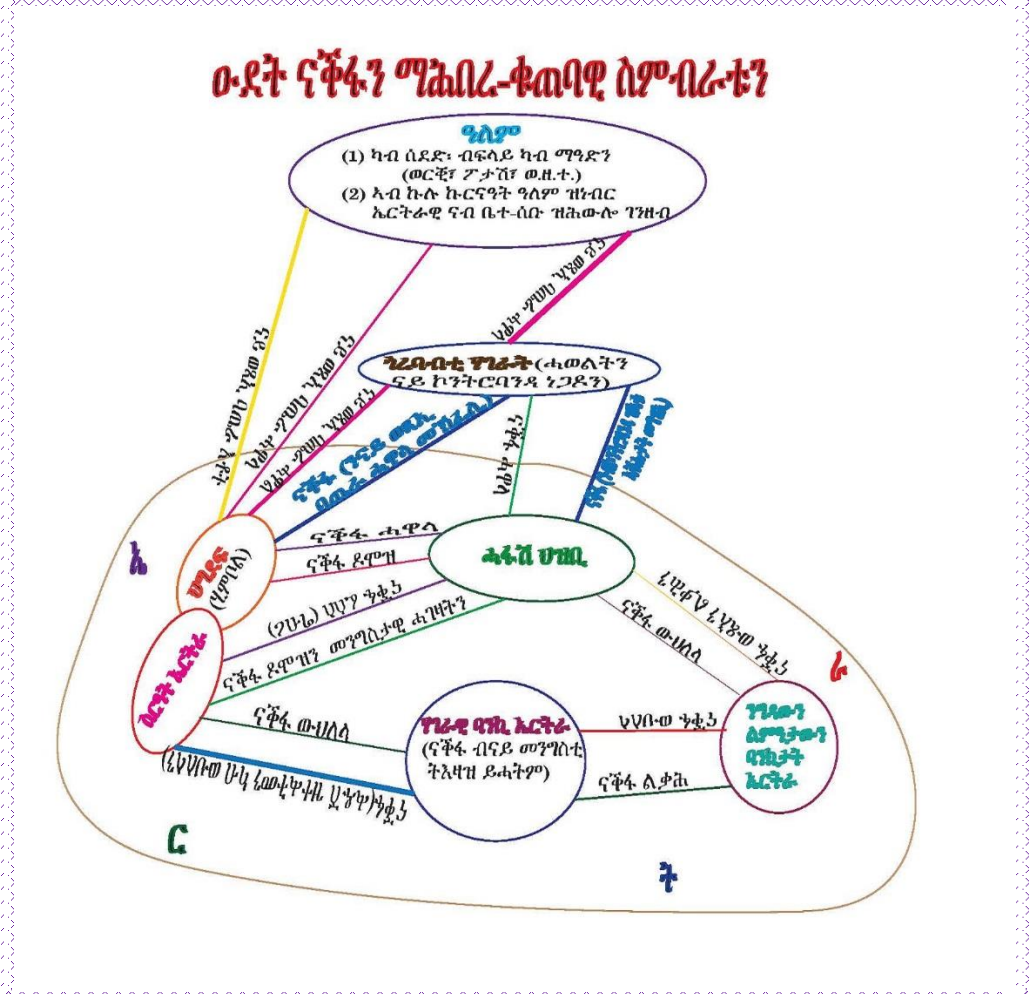
ሃገር ከአቶ ዘለዎ ሓዋላታት ዝሓንቑ መርበባት ተዋዲዱ። ነዚ ናይ ስለያ ትካላት እየን ዝመርሓኡ። ብደገ ደገ ካልእ ክረአየካይ ክእል ይኸውን። ኣብ ውሽጢ፡ መን ይካይዶ? - መን ይመርሖ? እንተ ኢልካ ግን፡ ኣብ ደገ ዘሎ እዩ ዝመርሖ።” እውን ይብል። እስከ፡ እዚ ኣባሃህላ እዚ ማዕረ ክንደይ ኢዩ ምስቲ ኣብ ኤርትራ ኣብ ባይታ ዘሎ ኩነታት ዝሳነ ንርእ። ቅድሚ ናብቲ ናይ ባሓቂ “ሓዋላ” ድዩ ቀንዲ ምንጪ ናቲ ዝባሃል ዘሎ ምዝንባዕ ዝብል ሕቶ ምፍታሽና ግን፡ መጀመሪያ፡ “ስለምንታይ ኢዮም ኣብ ደገ ዘለዉ ኤርትራውያን ሓዋላ ዝሕውሉ (ገንዘብ ናብ ኤርትራ ዝሰዱ) ዝብል ሕቶ ብውድዕነት ምምላህ ኣገዳሲ ኢዩ እብል።

ዋላኳ ንብዙሕ ምክንያታት ክኸውን እንተኻኣለ፡ እቲ ዝበዘሐ ኣብ ደገ ዝነበር ኤርትራዊ ግን፡ ንኣብ ኤርትራ ዝነበሩ ንዝተጸገሙ ቤተ-ሰቡ ንምሕጋዝ ተባሂሉ ዝገብር ሓዋላ ኢዩ። እቲ ንዝተጸገመ ቤት-ሰብ፡ ዘምድ ኣዝማድ፡ ጎሬቦት፡ ወዲ-ዓዲ፡ ወ.ዘ.ተ. ምሕጋዝ ሰናይ ስነ-ምግባርን ሓደ ካብቶም ዝኸርዑ ባህልና ዋላኳ እንተተኮነ፡ ስለምንታይ ኢዮን ኣብዚ ጊዜ እዚ ብዙሓት ኤርትራውያን ስድራ-ቤታት ነብሰን ዘይካኣላን ተጸቢይቲ ዝኸና ዘለዎን? ዝብል ሕቶ ምፍታሽ ኣገዳሲ ኢዩ። ስለምንታይ ከምኡ ኮይኑ ዝብል ገድፍካ፡ እቲ መልሱ ትንታነ ዘድልዮ ኣይኮነን - ስራሕ ዘይምህላውን (ሸቕላት-ኣልቦነትን) ዋላ እቶም ስራሕ ኣለዎም ዝባሃሉውን እኩል እቶት ዘይረኽቡ ምዃናምን ኢዩ። መብዛሕትኡ፡ እቲ ዝሕውልውን ትርፌ ረኺቡ ዘይኮነስ፡ እዚ ኩነታት እዚ ኣገዲድዎ፡ ገለ ክልተ ሰለስተ ስራሕ እንዳሰርሓ፡ ገለ ካብ ኣፍ ደቂ ኣንዳ ኣሕደገ፡ ገለ እንዳተለቀሐ፡ ገለ ናይ ፕረትኡ ገንዘብ እንዳሸረፈ፡ ወ.ዘ.ተ. ኢዩ ንዝተጸገመ ቤተ-ሰቡ ገንዘብ ዝሰድድ። ቤተ-ሰቡ ነብሶም ዝኸልሉ ኩነታት እንተዝነበር፡ እቲ ዝሕወል ገንዘብውን ብኡ መጠን ንጎደለ። ስለዚ፡ እንድሕርዳኣ ፕረዚደንት ኢሳያስ፡ ናይ ብሓቂ፡ “ሓዋላ” ኢቲ ምንጪ ናይቲ ጸገም ኢዩ ኢሉ ዝኣምን ኮይኑ፡ እቲ መፍትሒ ኣብ ኢዱ ኢዩ ዘሎ - ሸቕላትን ኣፍራይነትን ዝፈጥር ኩነታት ኣብ ኤርትራ ብምፋጣር፡ ኩሉ ኤርትራዊ ሰራሕ ከነባብሮን ቤተ-ሰቡ ክኣልዮሉን ዝኸእል እኩል ኣታዊታት (ደምዝ) ከምዝረከብ ምግባር ኢዩ። ብዛዕባ ከመይን ብኸመይን ዝብሉ ዛዕባታት፡ ቅድሚ ሕጂ ብዙሕ ስለዝበልኩን ስለዝጸሓፍኩን፡ ሕጂ ምድጋም ከይከውን፡ ናብቲ ቀንዲ ዛዕባ ናይዚ ጽሑፍ፡ “ሓዋላ ዲዩ ከ እቲ ናይ ባሓቂ ቀንዲ ምንጪ ናይቲ ጸገም?” ዝብል ሕቶ ብምምላህ ሳይንሳዊ ፈተሻ/ትንታነ እንተተገብረሉ ጽቡቕ ኢዩ እብል።

ናይ ሓደ ባጤራ ዋጋ ብኸልእ ባጤራ ክትመን ከሎ “ሸርፊ” (Exchange Rate) ይባሃል። ሸርፊ ካኣ፡ ጥቅልል ብዝበለ ክረኣ ከሎ፡ (1) ብሕገ ‘ጠለብን’ ‘ቀረብን’ ኣብ ናጻ ዕዳጋ ወይ ካኣ (2) መንግስቲ ብዝድንግጎ መጠን ኢዩ ዝውሰን። ኤርትራ፡ እዚ ኣብ ካላኣይ (2) ዘሎ ኣገባብ ኢዩ ትጥቀም። ኣብነት ንምጥቃስ፡ ‘ሓደ ዶላር ብ 15 ናቕፋ’ ክሸረፍ ኣለዎ ኢሉ መንግስቲ ኤርትራ ብዝድንገን መሰረት፡ ኣብ ወግዓውያን ናይ መሸረፊ ትካላት ይሸረፍ። በዚ መሰረት ካኣ፡ ሸርፊ ሓንቲ ናይ ኣመሪካ ዶላር ኣብ 15 ናቕፋ ተሸኪላ ንነዊሕ እዮን ጸገሓ ማለት ኢዩ። ይኩንምበር፡ ‘ሓደ ዶላር ብ 15 ናቕፋ’ ዝብል ዋጋ፡ ምስቲ ብሕገ ‘ጠለብን’ ‘ቀረብን’ ኣብ ናጻ ዕዳጋ ክውሰን ዝኸእል ዝነበረ ዋጋ ክነጻጸር ከሎ፡ ኣዝዩ ዝተሓተ ስለዝኾነ፡ ውሕዳት ኣቕረብትን (ሸጥጥን) ብዙሓት ጠለብትን (ገዛእትን) ዶላር ብምፍጣር፡ ኣብ ናይ ወጻኢ ባጤራ ዕዳጋ ምዝንባዕን ሃጻፋትን ኢዩ ክኸትል ጸገሐ። ኣብ ከምዚ ዓይነት መጠን ሸርፊ፡ ነቲ መንግስቲ ዝገብር ቀዋሚ መጠን ሸርፊ ንምክልኻል፡ ባንኪ ኤርትራ ናይ ወጻኢ ሸርፊ ብምግዛእን ብምሻጥን ኣብ ናይ ወጻኢ ሸርፊ ዕዳጋ ጣልቃ ክትኣቱ እዩ ዝግባኣ ዝነበረ። ኮይኑ ግን፡ ባንኪ ኤርትራ ንተንቀሳቓሲ ሕሳብ ዘለዎም ግብረ ዋረናት (ኣምጻእትን ለኣኸትን) ናይ ወጻኢ ሸርፊ ኣገልግሎት ኣይትህብን እያውን። ጣልቃ ብምእታው ነቲ ዕዳጋ ከረጋግእዎ ስለዘይካኣሉ ካኣ፡ ጎኒ ጎኒ ዝኸይድ ናይ ወጻኢ ሸርፊ ጸሊም ዕዳጋ ከም ዝህሉ ገይሩ። ኣብ ጸሊም ዕዳጋ ዘሎ መጠን ሸርፊ ምስቲ ብዕሊ ዝግበር መጠን ሸርፊ ክወዳደር ከሎ ኣዝዩ ላዕሊ እዩ። እተን ፕረዚደንት ኢሳያስ “ናይ ክትሪ ባንክታት” ኢሉ ዝኸሰን ዘሎ “ሓዋላ ዘሸርፋ ትካላት”፡ ኣካል ናይዚ ብኸምዚ ዓይነት ዝተፈጥረ “ጸሊም ዕዳጋ” ኢዩን። እዚ ተን ካኣ፡ ኣብ ብዙሕ ከባቢታት ዓለም (እንኮላይ ኣብ ውሽጢ ኤርትራ) ዝዝርጋሕ መርበባት ኣለዉን። ብዙሓትውን ምስ ትካላት ህግደፍ ዝተኣሳሰሩ (እንተሰ ብትኩል (Vertical) እንተሰ ብጎድኒ (Horizontal) ዝተኣሳሰረ ዝምድና) ምዃን ይእመን። ንምዃኑ ኸ፡ ብኸመይ እየን ዝሰርሓ?

ሓደ ኣብ ወጻኢ ዝነበር ኤርትራዊ፡ ገንዘብ ናብ ኣብ ኤርትራ ዝነበሩ ስድራ-ቤቱ ክሰድድ እንተድልዩ፡ ናይ ወጻኢ ባጤራ ናብዘን “ሓዋላ መሸረፍቲ” ዝበልናየን ትካላት (ኣብቲ ዝነበር ዓዲ ዘለዎ ይኹና ኣብ ካልእ ከባቢ) ይሰድድ፤ ንጎተን ካኣ ነቲ ዝተሰደለን ናይ ወጻኢ ባጤራ ኣብ ኢደን ምስበጽሐ፡ ብቲ ዝተሰማምዕሉ ሸርፊ መጠን፡ ብናቕፋ ሕሳብ ንስድራ-ቤቱ ይህባሉ። እታ ተሸርፍ ዘላ ትካል፡ ወይ ኣብ ውሽጢ ኤርትራ መሻርክቲ ትካል/ውልቀ-ሰብ ክሕልዎ ኣለዎ፡ ወይ ካኣ ካብ ደገ፡ ናብን ካብን ኤርትራ ናቕፋ ተሰኪሙ ዘባጸጸሕ መርበብ ክህልዎ ኣለዎ። እቲ ቀንዲ ክማላእ ዘለዎ ግን፡ ቀጻሊ ዝኾነ ናይ “ናቕፋ” ምንጪ ክህልዎ ኣለዎ። እዚ ብኸመይ ይማላእ ዝብል ሕቶ ምምላህ ብጣዕሚ ኣገዳሲ ኢዩ። ንኣብነት፡ ሓንቲ መሸረፊት ትካል፡ ብዝኾነ ዓቕን ናቕፋ ትጀምር ንበል። ኣብ ቀዳማይ ዙር ዝርሓ፡ ነተን ዘለዎኣ ናቕፋ ብኸምዚ ኣብ ላዕሊ ዝተጥቕሰ ኣገባብ፡ ናብ ናይ ወጻኢ ባጤራ ትልውጠን እዮ ንበል። ኣብ ካልኣይ ዙር ዝርሓ፡ መጀመሪያ ነተን ናይ ወጻኢ ባጤራ ናብ ናቕፋ ክትልውጠን ኣለዎ። ነዚ ንምግባር ክልተ ተኸእሎታት ኣሎ - (1) ነቲ ዝኣከበቶ ናይ ወጻኢ ባጤራታት ብናቕፋ ምሻጥ (ናቕፋ ሂቡ ናይ ወጻኢ ባጤራ ዝዝለእ ትካል ክትረኽብ ኣለዎ)፤ ወይ ካኣ (2) ነቲ ናይ ወጻኢ ባጤራታት ናብ ኣቕሑት ብልዎጥ (ኣቕሑት ብምግዛእ)፡ ነቲ ኣቕሑት ናብ ኤርትራ ኣእቲኻ ብናቕፋ ሸጥካ ናቕፋ ምእካብ። ብኸምዚ ዓይነት ኣገባባት ዝተኣከበ ናቕፋ፡ ኣብ ካላኣይ ዙር

ስራሐ፡ መሸረፊ ሐዋላ ትጥቀመሉ፡፡ እቲ ስራሕ ብከምዚ ዓይነት “ዕንኪላሎ (cycle)” ቀጻልነት ይረኽብ፡፡ ከምዚ ኣብ ታሕቲ ዘሎ ቻርት ዘመልከቶ፡ እተን ናቕፋ ሂባን ናይ ወጻኢ ባጤራታት ክገዝእ ዝኽእል ትካላት፡ ብመዛኸትኡ፡ ናይ ህግደፍ ትካላት ኢዮን፡ እቲ ናቕፋ → ናይ ወጻኢ ባጤራታት → ኣቕሑት → ናቕፋ ዝልውጥ መስርሕ ብመርብብ “ኮንትሮባንዳ” ዝግበር ኢዮ፡ ኤርትራውያን፡ ኣብ ዓዲም ዘድልዮም ኣቕሑት ክፍርዮን፡ እቶም ክፍሪይምም ዘይክእሉ ኣቕሑት ካኣ ብወግዓዊ “ምምጻእን ምልኣኽን (import export)” ኣብሎም ካብ ደገ ከምጽእሉ ዝኽእሉሉ ኩነታት ብምፍጣር፡ ናይ ኮንትሮባንዳ ንግዲ ክትቐጻጸር ይካኣል ኢዮ፡ እዚ ካኣ ኣብ ኢዲ መንግስቲ ኤርትራ ዘሎ ኢዮ፡፡

ይኩንምበር፡ ፕረዚደንት ኢሳያስ፡ እቲ ጸገም ናይ ወጻኢ ሸርሒ ኢዮ ብምባል ኢዮ ንኻለእት ሓላፍንተ ከሰከም ፈቲኑ፡፡ ከምዚውን ይብል፡ “--ኣብ ደገ እንድሕሪ ዝሸረፍ ከይኮን፡ ሓደ ድኻን ዝኸፈተ ሰብ፡ ዶላር ወይ ዩሮ፡ ወይ ርያል ተቐቢሉ፡ ከመይ ገይሩ ናቕፋ ክቕርብ ይኽእል? እቲ ብማዕረ ማዕሪኡ ዝኸይድ ጥበብ፡ ካብዚ ናቕፋ ተዘቕቑ፡ ክሻታት ተመሊኡ ናብ ተን ባንክታት ይኸይድ፡፡” ከምዘፍለጥ፡ ኣብ ኤርትራ ናቕፋ ዝሓትም ሃገራዊ ባንክ ኤርትራ ኮይኑ፡ መንግስቲ ኤርትራ ካኣ ኣብ ማዓላ የውዕሎ (ንዑዳት ይዝግርሑ)፡፡ ስለዚ፡ ዝኾነ ካብ መንግስቲ ኤርትራ ወጻኢ ዝኾነ ትካል/ሰብ፡ ናቕፋ ስራሑ ወይ ገለ ሸይጡ ጥራሕ ኢዮ ክረኽቦ ዝኽእል፡፡ እሞ ዳኣ፡ እቲ ናቕፋ እዳዛቕቕ ብክሻታት መሊኡ ብቀጻሊ ናብ ተን ባንክታት ዝሰድድ ዝባሃል ዘሎ መን ኢዮ? ከመይ ገይሩ ኹ፡ ነቲ ናቕፋ ብቐጻሊ ይረኽቦ? ፕረዚደንት ኢሳያስ፡ ነዘን ሕቶታት ብውድዕነትን ብግቡእ እንተዝምልሰን፡ እቲ ጸገም ኣብ ደገ ዘይኮነስ፡ ኣብ ውሽጢ ኤርትራ ምዃኑን፡ እቲ መፍትሒውን ኣብ ኢዲ ከምዘሎ ንተገንዘቦ ነይሩ፡፡ ብግደ ሓቂ ኹ፡ ከምኡ ምዃኑ ስለዘተገንዘቦ ዲዮ? መልሲ፡ ንኣንብብቲ እሓድን፡፡

እቲ ካልእ ጉዳይ፡ ብዛዕባ ናይ ዕድገ ኣቕሚ ሃገራዊ ባጤራ (ናቕፋ) ዝምልከት ዝተባህለ ኢዮ፡ ኣብ ውሽጢ ሃገር፡ ናይ ምዕዳግ ዓቕሚ ሓደ ናቕፋ (Purchasing Power)፡ ብኩነታት ኣፍሪይነት ዜጋትትን (Labor Productivity) ብቕዓትን ኩነታት ገንዘባዊ

ምሕደራ መንግሥትን (Monetary Policy and Money Management) ኢዩ ዝጽሎ። ንናይ ናቕፋ ናይ ምዕዳግ ኣቕሚ ዝቐትሎ ዘሎ፡ ብሰንኪ ምስ ኣፍራይነት ዘይማጣጠን ብብዝሒ ናቕፋ ምሕታም ዝሰጠ ዝቐባበ (Inflation) ኢዩ። ዝቐባበ ናይ ምቕጽጽር ሓልፍነት ካላ ናይ መንግሥት ኢዩ። እንተ እቲ፡ ዕድገት ዓቕሚ ሃገራዊ ባጤራ፡ ብመንጽር ናይ ወጻኢ ባጤራ፡ ኣብ ሚዛን እንታይ ኤርትራ ኣፍርያ ንደገ ትሸይጥን (Export) እንታይ ከ ካብ ደገ ትገዝእን (Import) ኢዩ ዝምርኮስ። ብመንጽር እዚ ከረኣ ከሎ፡ ሓያል ሃገራዊ ባጤራ ንቑጠባዊ ምዕባል ሃገር ጽቡቕ ኢዩ ማለት ግን ኣይኮነን።

በቲ ካልእ መልኰ ክጥመት እንከሎ፡ ኩነታት ሸርፊ ንኣብ ወጻኢ ዝነበር ኤርትራዊ ብቐጥታ ኢዩ ዝጸልዎ። ብኸልተ ነገራት ካላ ይትንከፍ - ኩነታት ዋጋታት ኣቑሑ ብናቕፋ ኣብ ኤርትራን ኩነታት ሸሪፍን (ሓደ ናይ ወጻኢ ባጤራ ከንደይ ናቕፋ ይሸረፍ)። ኣብ ኤርትራ ዋጋታት ኣቑሑ ኣይጎደለን ጥራሕ ዘይኮነስ፡ እንዳወሰኸ ኢዩ ክኸይድ ጸኒሑ። ብሰንኪ ዝተገብረ ምቕያር ናቕፋ ዝሰጠ ኣርጎጽጎጽ፡ ዋለ እቲ ኣብ ጸሊም ዕዳጋ ዝግበር ሸሪፊ ጎድሎ ኢዩ ጸኒሑን ዘሎን። ስለዝኾነ ካላ፡ ዝኾነ ሓዋላ ዝሰድድ ኤርትራዊ፡ ካብቲ ቅድም ኢሉ ዝሕውሎ ዝነበረ ናይ ወጻኢ ባጤራ፡ ኣኻዕቢቱ እንተዘይ ሓዊሉ (ሰዲዱ)፡ ነቶም ዝሕውሎም ዝነበረ ሰድራ-ቤቱ፡ እኩል ናቕፋ ክሰደሎም ኣይክእልን ኢዩ። ንኣብነት፡ ሓደ ኣብ ኣመሪካ ዝነበር ኤርትራዊ፡ ንቤተ-ሰቡ ወርሒ ወርሒ \$100.00 (ሚኢቲ ናይ ኣመሪካ ዶላር) ይሕውሎም እንተነይሩ፡ ሕጂ ዕጽፊ ወይ'ውን ካብኡ ንላዕሊ እንተዘይ ሰዲድሎም፡ ናይ ወርሒ ወርሒ ወጻኢታቶም ክሸፍነሎም ኣይክእልን ኢዩ። ስለዚ፡ ካብ ዘምጸኦ ኣምጺኡ ወሲኹ ክሰድድ ኢዩ ዝግደድ።